२ ...चना।स्यान्नित्या ...नैरैन

1

...दारा।
दाहिर

किरात०

तत्र वने २ लोपतो हन्तः २ दुर्योधनेन २ लोपरि ... काव्ये

सौष्ठवं शब्दसाम्यं औदार्यमर्थः गाम्भीर्यं तान्यांविशेषाशालते शोभते शास्यर्थः ४

कृपमीत्याप्रियं। तेविताप्रयामी। तमःनसिन चेचालेत्यर्थः ३ वनेचरस्य २

परवृत्तान्तज्ञात योनेत्यर्थः २ नव्यथितमभूदित्य ३ एकान्ते ४ १ प्रेषणाध्येय नादिषु ५

श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रियः कुरूणामधिपस्य पालिनीं प्रजासु वृत्तिं यमयुंक्त वेदितुम् ॥ स वर्णिलिंगी वि
दितः समाययौ युधिष्ठिरं द्वैतवने वनेचरः ॥ १ ॥ कृतप्रणामस्य महीं महीभुजे जितां सपत्नेन निवेदयिष्यतः ॥
न विव्यथे तस्य मनो न हि प्रियं प्रवक्तुमिच्छन्ति मृषा हितैषिणः ॥ २ ॥ द्विषां विघाताय विधातुमिच्छतो
रहस्यनुज्ञामधिगम्य भूभृतः ॥ स सौष्ठवौदार्यविशेषशालिनीं विनिश्चितार्थामिति वाचमाददे
॥ ३ ॥ क्रियासु युक्तैर्नृप चारचक्षुषो न वंचनीयाः प्रभवोऽनुजीवि[illegible]भिः ॥ अतोऽर्हसि क्षन्तु १
मसाधु साधु वा हितं मनोहारि च दुर्लभं वचः ॥ ४ ॥ स किंसखा साधु न शास्ति योऽधिपं हितान्न
यः संशृणुते स किंप्रभुः ॥ सदानुकूलेषु हि कुर्वते रतिं नृपेष्वमात्येषु च सर्वसंपदः ॥ ५ ॥ निसर्गदु
र्बोधमबोधविक्लवाः क्व भूपतीनां चरितं क्व जन्तवः ॥ तवानुभावोऽयमवेदि यन्मया निगूढ
तत्त्वं नयवर्त्म विद्विषाम् ॥ ६ ॥ विशंकमानो भवतः पराभवं नृपासनस्थोऽपि वनाधिवासिनः

गाढःप्रधर्षंति गंधे न [illegible] अवे नायमितिनःमर्दं जातेनेवत्वं योगिनः ४ परिचारकैः ४ शिलयति ४ परस्पराहतेषु ३
रतिं प्रीतिं ३ अज्ञानविह्वलाः २ ज्ञातं २ गुप्तरहस्यं १ नयस्य नीतिमार्गं १ शत्रूणां १ लनः १ अनादरं १ सिंहासनस्थोऽपि
शान्तुमशक्यम् १

किरात०

निरंतरं १ सुयोधनेन १ क्षेमं करोति ४ नदीमातृकाः [illegible] देशो नद्यम्बुसंपन्न व्रीहिपालितः ॥ स्यान्नदीमातृकोदेव मातृकश्च यथाक्रममित्यमरः ५ दुर्योधने ५ कुरुवंश्याः कुरूणां निवासाः कुरवः जनपदविशेषाः ५ एते नास्य कुर्य्यादि पूर्त्तिप्रवर्त्ति कत्वमुक्तं अदेवमातृका अदेवमातृका नद्यम्बुसंपन्नव्रीहिपालिताः ५

सस्यं वदन्ति सम्पदः १४ अनारतं तेन पदेषु लम्भिता विभज्य सम्यग्विनियोगसत्क्रियाः
फलन्त्युपायाः परिबृंहितायतीरुपेत्य संघर्षमिवार्थसंपदः १५ अनेकराजन्यरथाश्वसं
कुलं तदीयमास्थाननिकेतनाजिरम् नयत्ययुग्मच्छदगन्धिरार्द्रतां भृशं नृपोपायन
॥२॥ दन्तिनां मदः १६ सुखेन लभ्या दधतः कृषीवलैरकृष्टपच्या इव सस्यसम्पदः वितन्व
2 ति क्षेममदेवमातृकाश्चिराय तस्मिन्कुरवश्चकासति १७ उदारकीर्त्तेरुदयं दया
वतः प्रशान्तबाधं दिशतोऽभिरक्षया स्वयं प्रदुग्धेऽस्य गुणैरुपस्नुता वसूपमानस्य
वसूनि मेदिनी १८ महौजसो मानधना धनार्च्चिता धनुर्भृतः संयति लब्धकीर्त्तयः

उदारोदात्तमहतोः ३ वृद्धिं ३ दयाऽस्यास्तीति दयावान् तस्य परदुःखहरणेच्छोः २ प्रशमितोपद्रवं २ कुर्वतः २ अक्लेशेन दुग्धतद्दुग्धं २
दात्तिराणादिभिः २ कुबेरोपमस्य [illegible]

का०प्र० १ [illegible]

इत्यत्र कृते व्येनमा नाम [illegible] इत्यादि कर्त्तव्या चर्चा

॥२॥

वांछति १ नीतिकर्मणा १ जिह्मस्तु कुटिले अस १ सुयोधनः १ वर्द्धयन् २ दुर्जनसंगमात् २ कृतोऽरीणां षड्वर्गजेयो वचतुः श्रोत्रद्वारा
जिह्वा त्वक् घ्राणो नेत्र पंचसज यो पनेसतेन ३ मनुषादिष्टां ३ प्राप्तुमिच्छता ३ विनिद्रेण ३ [illegible] ३ सुयोधनेन ४ नीत्या ४ ममस्तान् ४
सेवमानस्य ४ यथायोग्यं ४ अनुरागविशेषेण ४ ५ त्रिवर्गो धर्मकामार्थैः सतु वर्गः समोऽन्तकेत्यमरः ५
दुरोदरच्छद्मजितां समीहते नयेन जेतुं जगतीं सुयोधनः ७ तथापि जिह्मः स भवज्जिगीषया तनो
ति शुभ्रं गुणसंपदा यशः समुन्नयन्भूतिमनार्यसंगमाद्वरं विरोधोऽपि समं महात्मभिः ८
कृतारिषड्वर्गजयेन मानवीमगम्यरूपां पदवीं प्रपित्सुना विभज्य नक्तंदिवमस्ततन्द्रिणा वि
तन्यते तेन नयेन पौरुषम् ९ सखीनिव प्रीतियुजोऽनुजीविनः समानमाराधयतो यथायथं
विभज्य भक्त्या समपक्षपातया गुणानुरागादिव सख्यमीयिवान्न बाधतेऽस्य त्रिगणः परस्परम्
११ निरत्ययं साम न दानवर्जितं न भूरि दानं विरहय्य सत्क्रियाम् प्रवर्तते तस्य विशेषशालिनी
गुणानुरोधेन विना न सत्क्रिया १२ वसूनि वाञ्छन्न वशी न मन्युना स्वधर्म इत्येव निवृत्त
कारणः गुरूपदिष्टेन रिपौ सुतेऽपि वा निहन्ति दण्डेन स धर्मविप्लवम् १३ विधाय रक्षान्प
रितः परेतरानशङ्किताकारमुपैति शङ्कितः क्रियापवर्गेष्वनुजीविसात्कृताः कृतज्ञता
नाशरहितं ४ निर्बाधं साम प्रालवचनं [illegible] भवति दानवर्जितं नशान्तवचनेन भवति ४ तत्क्रियां त्यक्त्वा भूरि
दानं न भवति ४ [illegible] विशेषलता ४ आदरक्रिया ४ आनुरोधेनविनासत्क्रिया न प्रवर्त्तते कथंभूता विशेषशोभिनी ४
सुयोधनः १

भिरान् १
मानान्सुहृ
बंधुभिः सम
दर्शयते
कृताधि
[illegible]
१३

२०७४९ क्षेमन १

कथाप्रसंगो वार्त्तायां विषवैद्ये पिशाचवदितिविश्वः कथाप्रसंगोगानुडिकः तत्रपेद्धृनजनाः सम पंमंत्रिदगः तैः उरगपतेनु स्त्र
नुवारं वारं स्मृतः आखंडलसूनोः इन्द्रपुत्रस्य विक्रमः पराक्रमस्तादृशो विन्यासो येन १ उच्चारितात् १ सूनुः पुत्रेऽनुजेऽखौ इतिविश्वः १
यथांप्राप्नि १ दुर्योधनः २ सुयोधने २ कर्त्तव्यं ३ परोक्तानि ३ एकैकं २ न्हतां ३ वार्त्तामात्रसाराः ३ वार्त्ताहारिणां ३ गिरः ३ तां २

कथाप्रसंगेन जनैरुदाहृतादनुस्मृताखंडलसूनुविक्रमः तवाभिधानाद्व्यथते
नताननः सुदुःसहान्मंत्रपदादिवोरगः २४ तदाशु कर्तुं त्वयि जिह्ममुद्यते विधीयतां तत्र वि
धेयमुत्तरम् परप्रणीतानि वचांसि चिन्वतां प्रवृत्तिसाराः खलु मादृशां गिरः २५ इ
तीरयित्वा गिरमात्तसत्क्रिये गतेऽथ पत्यौ वनसन्निवासिनाम् प्रविश्य कृष्णा
सदनं महीभुजा तदाचचक्षेऽनुजसन्निधौ वचः २६ निशम्य सिद्धिं द्विषताम
पाकृतीस्ततस्ततस्त्या विनियंतुमक्षमा नृपस्य मन्युव्यवसायदीपिनीरुदाज
हार द्रुपदात्मजा गिरः २७ भवादृशेषु प्रमदाजनोदितं भवत्यधिक्षेप इवानुशासनं।

कथयित्वा ६ गृहीतसत्कारे ४ किराते ४ द्रौपदीशयनं ३ राज्ञा ३ श्रुत्वा ३ दृष्टिरूपां ३ अपराधाः २ शत्रूद्भवाः २ सहितुं
अक्षमा निरोद्धुं २ कथंभूताः गिरः युधिष्ठिरस्य पराक्रम उद्दीपनकर्त्र्यः गिरः २ वाक्यानि १ स्त्रीजनकथितं शिक्षावचनं १
अपकारं दूरीकर्तुं इत्याशयेन इति तिरस्कार इव १

उत्तरकर्त्तव्येन म्या
गान्त्साम र्थ्ये ३
नीमात्रवादि
वचनं तु कर्त्तव्या
र्थोपदेशमनर्थाः ३

३

सभानयनकेश
ग्रहणावस्त्राकर्ष
णादीः ३

शिक्षावचनं १

३
3

स्वस्मिन्नुसंबेता
नन्स्येभेदवृत्तयो न १

नमिलिताः १ दुर्योधनस्य १ भेदवृत्तयः न १ प्राणैः १ विधातुं १ अवंचकैः १ दूतैः २ क्रियाः ५ योगाः २ महावृद्धिभिः २ हितं अनुब
ध्नंति हितानुबंधिभिः २ ज्ञायते ३ फलैः कोऽर्थः कार्यसिद्धिभिः ३ जनैः इति शेषः कर्ता ३ दुर्योधनेन सज्यं धनुर्न कृतं उद्यतं
वा न कृतं कोपेन विजिह्मं कोऽर्थः कुटिलं आननं न कृतं ३ ज्यापाशसहितं सज्यं ३ प्राप्यते ४ दुर्योधनस्य ४ दुर्योधनः ४ युवराजकर्मणि ४

नसंहतास्तस्यनभेदवृत्तयः प्रियाणिवांछन्त्यसुभिःसमीहितुम् १९ महीभृतांसच्चरि
तैश्चरैः क्रियाः सवेदनिःशेषमशेषितक्रियः महोदयैस्तस्यहितानुबन्धिभिःप्रती
यतेधातुरिवेहितंफलैः २० नतेनसज्यंक्वचिदुद्यतंधनुर्नवाकृतंकोपविजिह्ममान
नम् गुणानुरागेणशिरोभिरुह्यतेनराधिपैर्माल्यमिवास्यशासनम् २१ सयौवरा
ज्येनवयौवनोद्धतं निधायदुःशासनमिद्धशासनः मखेष्वखिन्नोऽनुमतःपुरो
धसाधिनोतिहव्येनहिरण्यरेतसम् २२ प्रलीनभूपालमपिस्थिरायतिप्रशासदा
वारिधिमंडलंभुवः सचिंतयत्येवभियस्त्वदेष्यतीरहोदुरंताबलवद्विरोधिता २३

प्रवृद्धिताज्ञः ३ खेदरहितः ३ पुरोधसा याजकेन २ प्रीणयति २ अग्निं २ प्रलीनो विच्छिन्नो भूपालो यस्मिन् मंडले तत् चिराय बहुकालं २
सः दुर्योधन भुवः मंडलं प्रशासत् सन् ततः एष्यतीः भियः चिंतयति [illegible] नाभवति १ वारिधिं
मर्यादीकृत्य इति आवारिधि १

किरात०

चतुर्दिक्षु भ्रमयन् १ लोहितचन्दन रक्तचन्दन इत्यर्थः १ पदाभ्यां अतति गच्छति सः १ गिरिष्वन्तः अन्तर्गिरि विभक्त्यर्थे ऽव्ययीभावः १ धूलिधूसरितः १२ येनैकेन पः शत्रून् साहंकारं व्रजत्यलम् ॥ महारथः स विज्ञेयो युद्धशास्त्रविशारदः २ युधिष्ठिरस्य २ कंपयति २ मे नूतनानमानुष्ठाने देशविशेषान् ३

तहाईनीविद्विषादरः ३३ परिभ्रमँल्लोहितचन्दनोचितः पदातिरन्तर्गिरि रेणुरूषितः महारथः स[illegible]त्यधनस्य मानसं दुनोति नो कच्चिदयं वृकोदरः ३४ विजित्य यः प्राज्यमयच्छदुत्तरान्कुरूनकुप्यं वसु वासवोपमः स वल्कवासांसि तवाधुना हरन्करोति मन्युं न कथं धनंजयः ३५ वनान्तशय्याकठिनीकृताकृती कचाचितौ विष्वगिवागजौ गजौ कथं त्वमेतौ धृतिसंयमौ यमौ विलोकयन्नुत्सहसे न बाधितुम् ३६ इमामहं वेद न तावकीं धियं विचित्ररूपाः खलु चित्तवृत्तयः विचिन्तयन्त्या भवदापदं परां रुजन्ति चेतः प्रसभं ममाधयः ३७ पुराधिरूढः शयनं महाधनं विबोध्यसे यः स्तुतिगीतिमङ्गलैः अदभ्रदर्भामधिशय्य स स्थलीं जहासि निद्रामशिवैः शिवारुतैः ३८ अन्तशब्दः स्वरूपवचनः वनान्तभूमिरेव शय्या वनान्तशय्या तया कठिनीकृता आकृतिर्ययोस्तौ ५ चिकुरः कुन्तलो वालः कचः केशः शिरो[illegible] [illegible] गजौ ५ [illegible] अगजौ ५

सुवर्णरजतं कांस्यादिरहितं ३ अर्जुनः ४
४
नकुलसहदेवौ ५ पमलजातको ५ धीर्घीश्रोइन्द्रियके संयमहे जेका ५

काव्यं०
क्रोधं ३
सर्वदेव ५
४
इतौ पमो धिजे[illegible] पन्न धृतिसंपमौ संतोषनियमौ वाधितुं कथं न उत्सहसे ५

प्रेरयंति १ निरस्तो नारीणां समयो यैस्ते १ निरस्त स्त्री धर्माः १ दुष्टमनसः पीडा १ अखंडितं १ आखंडलः सहस्राक्षः १ बहुकालं २ मदं श्च्योतनीति मदश्च्युत् तेन २ त्यक्ता ३ निरस्कारं ३ दुष्टाः ४ अमायिनः ४ अनाच्छादित शरीरान् ४ तीक्ष्णाः ४ बाणाः ४ गुणैः संध्यादिभिः सौन्दर्यादिभिश्च अनुरक्तां रागिणीम् ४

तथापि वक्तुं व्यवसाययंति मां नीरस्त नारीसमया दुराधयः २८ अखंडमाखंडलतुल्यधा मभिश्चिरं धृता भूपतिभिः स्ववंशजैः त्वया स्वहस्तेन महीमदश्च्युता मतंगजेन स्रगिवा पवर्जिता २९ व्रजंति ते मूढधियः पराभवं भवन्ति मायाविषु ये न मायिनः प्रविश्य निघ्नन्ति शठास्तथाविधानसंवृतांगान्निशिता इवेषवः ३० गुणानुरक्तामनुरक्त साधनः कुलाभिमानी कुलजां नराधिपः परैस्त्वदन्यः क इवापहारयेन्मनोरमामा त्मवधूमिव श्रियम् ३१ भवंतमेतर्हि मनस्विगर्हिते विवर्त्तमानं नरदेव वर्त्मनि कथं न मन्युर्ज्वलयत्युदीरितः शमीतरुं शुष्कमिवाग्निरुच्छिखः ३२ अवंध्यको पस्य विहंतुरापदां भवंति वश्याः स्वयमेव देहिनः अमर्षशून्येन जनस्य जंतुना न

अनुरक्तमनुकूलं साधनं सैन्यादिकं यस्य सः ४

त्वोपे स्तादोषमाह गुणानुरक्तामिति ४ तुलसेत्रान के शत्रु अरिकै हरा इहि को पि नदवर्षा होनि स्वयार्थे ४

कुलीनां ४ कोपोद्दीपनमाह भवंतमिति ३ इदानीं ३ अहंकारिभिर्निन्दिते ३ शत्रुकृतां दुर्दशामनुभवंतं ३ क्रोधः २ प्रेरितः २ [illegible] कोपस्य पुंस इति शेषः २ विपत्तीनां नाशकर्त्तुः प्रत्युपस्यदेहिनः स्वयं वश्या भवंति १ क्रोधरहितेन १ अमर्षशून्येन जंतुना जातहार्द्देन जनस्या दरो न विद्विषादरो नेत्यन्वयः १ अमर्षरहित जो है शत्रुते क्रोध जनस्य शत्रोः कहे जन संबंधी आदर नाहीं होत है १

विहायलक्ष्मीपतिलक्ष्मकार्मुकंजटाधरःसञ्जुहुधीहपावकम् ४४ नसमयपरि[illegible]रक्षणांक्षमंते
निकृतिपरेषुभूरिधाम्नः अरिषुहिविजयार्थिनःक्षितीशाविदधतिसोपाधिसंधिदूषणानि
४५ विधिसमयनियोगाद्दीप्तिसंहारजिह्मंशिथिलवसुमगाधेमग्नमापत्पयोधौ रिपुतिमि
रमुदस्योदीयमानंदिनादौदिनकृतमिवलक्ष्मीस्त्वांसमभ्येतुभूयः ४६ इतिश्रीकिरातार्जु
५ नीयेमहाकाव्येभारविकृतौवनेचरवाक्यंनामप्रथमःसर्गःसमाप्तः१ ॥ विहितांप्रियया म ५
नःप्रियामथनिश्चित्यगिरंगरीयसीम् उपपत्तिमदूर्जिताश्रयंनृपमूचेवचनंवृकोदरः१
5 यदवोचदवेक्ष्यमानिनीपरितःस्नेहमयेनचक्षुषा अपिवागधिपस्यदुर्वचंवचनंतद्वि
दधीतविस्मयम् २ विषमोपिविगाह्यतेनयः कृततीर्थःपयसामिवाशयः सतुतत्र
विशेषदुर्लभःसदुपन्यस्यतिकृत्यवर्त्मयः ३ परिणामसुखेगरीयसिव्यथकेऽस्मिन्वचसि

येननीतिशास्त्रं गृहीतेसःविशेषदुर्लभः२

नीतिशास्त्रेकृताभ्यासः दृष्टेकृतावर्णः २

पीठशायिनावरंजयद्राजशिरःस्रजांरजः निषीदतस्तौ चरणौ वनेषु ते मृगद्विजालून
शिखेषु बर्हिषाम् ४९ पुरोपनीतं नृप रामणीयकं द्विजातिशेषेण यदेतदन्धसा
तदद्य ते वन्यफलाशिनः परं परैति कार्श्यं यशसा समं वपुः ५० द्विषन्निमित्ता यदियं
दशा ततः समूलमुन्मूलयतीव मे मनः परैरपर्यासितवीर्यसंपदां पराभवोप्युत्सव
एव मानिनाम् ५१ विहाय शांतिं नृप धाम तत्पुनः प्रसीद संधेहि वधाय विद्विषाम्
व्रजंति शत्रूनभिभूय निःस्पृहाः शमेन सिद्धिं मुनयो न भूभृतः ५२ पुरःसरा धामवतां
यशोधनाः सुदुःसहं प्राप्य निकारमीदृशम् भवादृशाश्चेदधिकुर्वते रतिं निराश्र
या हन्त हता मनस्विता ५३ अथ क्षमामेव निरस्तविक्रमश्चिराय पर्येषि सुखस्य साधनं॥

म १

जान्यम् ११ प्रभवः खलु कोशदण्डयोः कृतपञ्चाङ्गविनिर्णयो नयः स विधेयपदेषु दक्षतां नियतिं
लोक इवानुरुध्यते १२ अभिमानवतो मनस्विनः प्रियमुच्चैः पदमारुरुक्षतः विनिपातनिव
र्त्तनक्षमं मतमालम्बनमात्मपौरुषम् १३ विपदोभिभवन्त्यविक्रमं रहयत्यापदुपेत
मायतिम् नियता लघुता निरायतेरगरीयान्न पदं नृपश्रियः १४ तदलं प्रतिपक्षमुन्नते
रवलम्ब्य व्यवसायवन्ध्यताम् निवसन्ति पराक्रमाश्रया न विषादेन समं समृद्धयः १५ द्वि
६ षता विहितं त्वयाथवा यदि लब्धा पुनरात्मनः पदम् जननाथ तवानुजन्मनां कृतमावि ६
6 ष्कृतपौरुषैर्भुजैः १७ मदसिक्तमुखैर्मृगाधिपः करिभिर्वर्त्तयते स्वयं हतैः लघयन् खलु ते
जसा जगन्न महानिच्छति भूतिमन्यतः १८ अभिमानधनस्य गत्वरैरसुभिः स्थास्नु यश
श्चिचीषतः अचिरांशुविलासचंचला ननु लक्ष्मीः फलमनुषङ्गिकम् १९ ज्वलितं न

निन्दितां ४ प्राप्ते ४

त्ततौजसाम् अतिवीर्यवतीव भेषजे बहुरल्पीयसि दृश्यते गुणः ४ इयमिष्टगुणाय रोचतां
रुचिरार्था भवतेऽपि भारती ननु वक्तृविशेषनिःस्पृहा गुणगृह्या वचने विपश्चितः ५ चतसृ
ष्वपि ते विवेकिनी नृप विद्यासु निरूढिमागता कथमेत्य मतिर्विपर्ययं करिणी पंकमिवावसी
दैन्यं ४ दति ६ विधुरं किमतः परं परैरवगीतां गमिते दशामिमाम् अवसीदति यत्सुरैरपि त्वयि संभा
वितवृत्ति पौरुषम् ७ द्विषतामुदयः सुमेधसा गुरुरस्वन्ततरः सुमर्षणः न महानपि भूतिमि
च्छता फलसंपत्प्रवणः परिक्षयः ८ अचिरेण परस्य भूयसीं विपरीतां विगणय्य चात्मनः
क्षययुक्तिमुपेक्षते कृती कुरुते तत्प्रतिकारमन्यथा ९ अनुपालयतामुदेष्यतीं प्रभुशक्तिं
द्विषतामनीहया अपयान्त्यचिरा महीभुजां जननिर्वादभयादिव श्रियः १० क्षयपु
क्तमपि स्वभावजं दधतं धाम शिवं समृद्धये प्रणमन्त्यनपायमुत्थितं प्रतिपच्चन्द्रमिव प्र

किरात० तवगिरंप्टथक् अपृथक्तारचितामपा १ नपोननुत्स्यामित्यर्थः १ नचपुनः गिरमन्योन्यसापेक्षां क्षतत्वंनोपोहितंनसकम् १ काव्य०
पः प्रस्खः सहसाविचारेण क्रियांन विदधीतस्मः अविवेकः आपदं विदधीत ५

रचिताप्टथगर्थतागिरान्नचसामर्थ्यमपोहितंक्वचित् २७ उपपत्तिरुदाहृताबलादनुमानेनचा
गमः क्षतम् इदमीदृगनीदृगाशयः प्रसभंवक्तुमुपक्रमेतकः २८ पुनम् अवितृप्ततया
तथापिमेहृदयंनिर्णयमेवधावति अवसाययितुंक्षमाः सुखंनविधेयेषुविशेषसं विचार्यकारिणं पुरुषं ५
कार्य्य ४ पदः २९ सहसाविदधीतनक्रियामविवेकः परमापदांपदम् वृणतेहिविमृश्यका
७ रिणंगुणलुब्धाः स्वयमेवसंपदः ३० अभिवर्षतियोनुपालयन्विधिबीजानिविवे कार्यबीजानि ५
7 कवारिणा सस्सदाफलशालिनींक्रियांशरदंलोकइवाधितिष्ठति ३१ शुचिभूषयति
श्रुतंवपुः प्रशमस्तस्यभवत्यलंक्रिया प्रशमाभरणंपराक्रमः सनयापादितसिद्धिभू
षणः ३२ मतिभेदतमस्तिरोहितेगहनेकृत्यविधौविवेकिनाम् सुकृतः परिशुद्ध

अलंकरणं २ मतेर्भेदः विमतिः सैवतमस्तेनान्तर्हिते १ स्वभ्यस्तः

हि स्पपरेतसंचयमास्फन्दतिमस्मनोऽजनः अभिभूतिभयादसूनतः सुखमुज्झेति नधाममानि
नः २० किमवेस्यफलंपयोधरान्ध्वनतः प्रार्थयतेमृगाधिपः प्रकृतिः खलुसामहीयसः
सहतेनान्यसमुन्नतिंयया २१ कुरुतन्मतिमेवविक्रमेन्पनिर्धूततमःप्रमादजम् ध्रु
वमेतदवेहिविद्विषात्वदनुत्साहहताविपत्तयः २२ द्विरदानिवदिग्विभाविताश्चतुरस्तोय
निधीनिवायतः प्रसहेतरणेतवानुजान्द्विषतांकः शतमन्युतेजसः २३ ज्वलतस्तवजात
वेदसःसततंवैरिकृतस्यचेतसि विदधातुशमंशिवेतरारिपुनारीनयनाम्बुसन्ततिः २४
इतिदर्शितविक्रियंसुतंमरुतः कोपपरीतमानसम् उपशान्तयितुम्महीपतिर्द्विरदंदुष्ट
मिवोपचक्रमे २५ अपवर्जितविप्लवेशुचौहृदयग्राहिणिमङ्गलास्पदे विमलातववि
स्तरेगिरंमतिरादर्शइवाभिदृश्यते २६ स्फुटतानपदैरपाकृतानचनस्वीकृतमर्थगौरवम्

तवगिरं विस्तरे कोऽर्थः विस्तारे विशदामतिर्मि पादश्यते आदर्शे इव १

सुस्पतिः ... पदैः तववाक् अर्थगौरवं स्वीकृतं १

तथा च ... मनोहरे शुचौ
सुभाषिते ऽन्यत्र शुचिलंलोहः स्युः ... भवति तद्वाणि २ विप्लवः प्रमारणा वाधोऽन्यत्र वालमलत्वक्रमः अपवर्जितापस्य २
मङ्गलास्पदे एकत्रहितार्थप्रतिपादकत्वादन्यत्र मङ्गलवस्तुत्वात् अपत्करे २ स्वच्छार्थता १ निरस्ता १

धरीकृतः ५० श्रुतमप्यधिगम्यये रिपून्विनियंतेनशरीरजन्मनः जनयन्त्यचिरायसम्पदाम
यसस्तेखलुचापलाश्रयम् ५१ अतिपातितकालसाधनास्वशरीरेन्द्रियवर्गतापिनी
जनवन्नभवन्तमक्षमानयसिद्धेरपनेतुमर्हसि ५२ उपकारकमायतेर्भृशंप्रसवः क
र्मफलस्यभूरिणः अनपायिनिवर्हणंद्विषांनतितिक्षासममस्तिसाधनम् ५३ प्रण
८ तिप्रवणान्विहायनः सहजस्नेहनिबद्धचेतसः प्रणमन्तिसदासुयोधनप्रथमेमान ८
भृतान्नवृष्णयः ५४ सुहृदः सहजास्तथेतरेमतमेषांनविलङ्घयंतिये विनयादिव
यापयन्तितेधृतराष्ट्रात्मजमात्मसिद्धये ५५ अभियोगइमान्महीभुजोभवतातस्य
कृतः कृतावधेः प्रविघाटयितासमुत्पतन्हरिदश्वः कमलाकरानिव ५६ उपजा
पसहान्विलंघयन्सविधातान्नृपतीन्मदोद्धतः सहतेनजनोप्यधःक्रियांकिमुलोका

नीतिप्रसङ्गे १ विधिर्दैवं हेतुर्निमित्तं यस्य एतादृशः विनिपातः परिभवः २ अपराधानां अहेतुः २ सामदानादि योजयंति २३
आयतिरुत्तरकालः ३ निश्चितम् ३ उपायान्निःपन्नं २

आरंभः कुशले दीपकृद्विपदृष्टिनम् ३३ स्पृहणीयगुणैर्महात्मभिश्चरिते वर्त्मनि यच्छतां मनः
विधिहेतुरहेतुरागसां विनिपातोपि समः समुन्नतेः ३४ शिवमौपयिकं गरीयसीं फलनिष्पत्ति
मदूषितायतिम् विगणय्य नयन्ति पौरुषं विजितक्रोधरया जिगीषवः ३५ अपनेयमुदेतु
मिच्छता तिमिरं रोषमयं धिया पुरः अविभिद्य निशाकृतं तमः प्रभया नांशुमताप्युदीयते
३६ बलवानपि कोपजन्मनस्तमसो नाभिभवं रुणद्धि यः क्षयपक्ष इवैन्दवीः कलाः सक
ला हंति स शक्तिसंपदः ३७ समवृत्तिरुपैति मार्दवं समये यश्च तनोति तिग्मताम् अधि
तिष्ठति लोकमोजसा स विवस्वानिव मेदिनीपतिः ३८ क्व चिराय परिग्रहः श्रियां क्व च दुष्टे
न्द्रियवाजिवश्यता शरदभ्रचलाश्चलेन्द्रियैरसुरक्षा हि बहुच्छलाः श्रियः ३९ किम
सामयिकं वितन्वता मनसः क्षोभमुपात्तरंहसः क्रियते पतिरुच्चकैरपां भवता धीरतया

रोषतिमिरा
पनयनं विना
उदयो न घटत
इतिभावः ६

धिकधामराजकम् ५७ असमापितकृत्यसंपदां हतवेगं विनयेन तावता प्रभवंत्यभिमानशा
लिनाम्मदमुत्तंभयितुं विभूतयः ५८ मदमानसमुद्धतन्नृपं न वियुंक्ते नियमेन मूढता
७ अतिमूढ उदस्यते नयान्नयहीनादपरज्यते जनः ५९ अपरागसमीरणेरितः क्रमशी
र्णाकुलमूलसंहतिः सुकरस्तरुवत्सहिष्णुना रिपुरुन्मूलयितुं महानपि ५० अणुर
प्युपहन्ति विग्रहोन्त्यपमन्तःप्रकृतिप्रकोपजः अखिल

10